

Augalų dydžių žymėjimas želdynų projektuose

Vytautas Rumba

UAB „SOLTRA“

Ostruvkos km., S. Trakų seniūnija, Trakų rajonas

Tel.: 868776896, info@soltra.lt

Santrauka

Architektai ruošdami želdynų projektus dažnai susiduria su problema, kaip aprašyti augalų dydžius. Lietuvoje šiuo metu neturime jokio dokumento, kurį naudotų medelynai, augalus parduodančios įmonės ir architektai, ir kuris atitiktų Europoje naudojamus augalų dydžių aprašymo reikalavimus. Siekiant išspręsti šią problemą Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu 2007 m. gruodžio 14 d. Nr.D1-674 buvo patvirtinti „Sodmenų kokybės reikalavimai“. Deja, praktika parodė, kad tai nebuvo itin sėkmingas bandymas išspręsti šią problemą.

Pranešime pateikti augalų dydžių žymėjimai jau daugelį metų yra naudojami Europoje ir vis dažniau Lietuvoje: medelynuose, įmonėse prekiaujančiose augalais, tarp kraštovaizdžio architektų ir kitų fizinių ir juridinių asmenų. Ši žymėjimų sistema aiški, nepaini, tiksliai apibūdinanti augalo dydį. Vieninga augalų žymėjimo sistema itin palengvintų bendradarbiavimą visiems dalyvaujantiems želdynų projektavime ir projektų įgyvendinime.

Reikšminiai žodžiai: želdynų projektai, augalų dydžių žymėjimas, kamieno apimtis.

Summary

Preparing landscape projects architects often face problems how to describe the sizes of plants. Currently in Lithuania we do not have any document to be used by nurseries, plant trading companies and architects, which could correspond to the plant size description requirements in Europe. In order to solve this problem “Requirements on Planting Stock Quality” were approved by the order of the Minister of Environment of the Republic of Lithuania No.D1-674 on December 14, 2007. Unfortunately, experience has shown that it has not been a very successful attempt to solve the problem.

The plant size markings introduced in the report have been used in Europe for many years already. More and more often in Lithuania these markings have been used by nurseries, plant trading companies, among landscape architects and other natural and legal persons. The plant size marking system is clear, uncomplicated, describing the size of a plant precisely. The unanimous plant marking system would especially facilitate cooperation between all participants in landscape design and project implementation.

Key words: landscape projects, plant size marking, stem girth.

Įvadas

Architektai ruošdami želdinimo projektus dažnai susiduria su problema, kaip aprašyti augalų dydžius. Lietuvoje šiuo metu neturime jokio dokumento, kurį naudotų medelynai, augalus parduodančios įmonės ir architektai, ir kuris atitiktų Europoje naudojamus augalų dydžių aprašymo reikalavimus. Europos šalyse jau seniai yra naudojama vieninga augalų žymėjimo sistema, kuri yra vienodai suprantama įvairiose Europos šalyse ir tai itin palengvina tarpusavio bendradarbiavimą tarp architektų, projektuojančių želdynus, augintojų ir augalus parduodančių įmonių. Siekiant išspręsti šią problemą Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu 2007 m. gruodžio 14 d. Nr.D1-674 buvo patvirtinti „Sodmenų kokybės reikalavimai“. Deja, praktika parodė, kad tai nebuvo itin sėkmingas bandymas išspręsti šią problemą.

Architektų projektuose pastebima, kad nėra vieningos sistemos, kuri būtų tiksli ir suprantama tiek architektui, tiek medelynamams ar augalus parduodančioms įstaigoms. Nagrinėjant „Sodmenų kokybės reikalavimus“ iškylo nemažai klausimų dėl terminų augalų dydžių žymėjimui aprašyti pasirinkimo. Tokie terminai kaip įpakavimo talpa, konteinerio indeksas, krepšio indeksas, ryšulio tipas ir skersmuo sukėlė dar daugiau neišskumų. Juo labiau nesuprantamas ryšys tarp sodmenų kokybės ir sodmenų dydžių charakteristikų (Sodmenų

kokybės reikalavimų 1 priedas - Urbanizuotoms teritorijoms skirtų sodmenų minimalūs kokybės reikalavimai). Augalo atitikimas tam tikram dydžiui, nėra pakankamas kriterijus augalo kokybės įvertinimui. Taip pat nagrinėjant „Sodmenų kokybės reikalavimus“ iškyla klausimas, kodėl siūloma medžio kamieno apimtį matuoti 1m aukštyje, o jau kamieno skersmenį 1,3m aukštyje. Kamieno apimtis turėtų būti susieta su kamieno skersmeniu pvz. jeigu kamieno apimtis 10-12 cm (1 m aukštyje), tai kamieno skersmuo atitinkamai 3-4 cm (1m aukštyje). Nesuprantama, kodėl reikalavimuose yra bandoma susieti tam tikrus sodmenų dydžius su konkrečiomis augalų rūšimis. Tokie terminai kaip pagrindinės augalų rūšys ir nepagrindinės augalų rūšys naudojamos tik Lietuvoje. Nėra jokių aiškių kriterijų pagal ką buvo suskirstyti šie augalai, pagal kokius kriterijus sudarytas asortimentas. Kodėl būtent tam tikros rūšys, kurios pagal augalo charakteristiką nėra tinkamos urbanizuotų vietovių želdinimui priskiriamos prie pagrindinių medžių rūšių, o itin atsparios miesto klimatui ir daugelio specialistų rekomenuojamos rūšys patenka jau į nepagrindines rūšis. Taip pat mano manymu yra visiškai netikslinga ir nelogiška kiekvienai augalų rūšiai naudoti skirtingus dydžius. Dydžiai, nusakantys augalo dydį, turėtų būti vieningi visiems augalams, o ne atskiri tam tikrai augalo rūšiai. Jokiais būdais rekomenduojami naudoti augalų dydžiai nėra augalų kokybės standartai. Bendrai naudojami augalų dydžiai nusako pagal kokias bendrai priimtas taisykles rūšiuojami augalai. Pagal šias rūšiavimo taisykles pateikiamos augalų kainos. Šios taisyklės yra bendros visoje Europos Sąjungoje. Skiriasi tik kalbiniai terminai.

Taigi kodėl reikia bendrai naudojamų augalus charakterizuojančių dydžių?

1. Projektų augalų specifikacijose turėtų būti nurodomi tokie dydžiai, kuriuos naudoja medelynai ir augalus parduodančios įmonės. Naudojant vieningą dydžių sistemą būtų išvengta nukrypimų nuo projekto ir būtų pasodintas būtent tokio dydžio augalas, koks buvo numatytas architekto.

2. Reikia susieti augalo dydį su jo kaina. Augalo kainą lemia ne tik augalo rūšis, bet ir augalo dydis. Praktikoje dažnai pasitaiko, kad projektuose yra įtraukti augalai be nurodytų dydžių. Kyla klausimas kokį dydį sodinti?

Įprastai aprašant augalų dydžio charakteristikas naudojame šias augalų sąvybes: augalo aukštį, plotį, ūglių skaičių ir ilgį. Būtent remiantis šiomis sąvybėmis yra apibūdinami augalų dydžiai, kurie yra būtini sklandžiam architektų, medelynų, įmonių parduodančių augalus bendradarbiavimui. Pateikiu keletą bendrų kriterijų naudojamų augalų dydžių žymėjimui:

1. Medžio kamieno apimtis. Kamieno apimtis matuojama 1m aukštyje. Apimtis nuo 6 iki 20 cm pateikiama kas 2cm (10-12, 12-14...), nuo 20 cm apimties, kas 5 cm. Daugiakamienių medžių apimtis pateikiama sudėjus visų kamienų apimtis ir padalinus iš kamienų skaičiaus

2. Augalo persodinimo skaičius medelyne. Medžiai esantys 6-20 cm kamieno apimties, medelynuose persodinami kas 3 metai, didesnės apimties medžiai, kas 5 metai.

3. Jei augalai parduodami konteineriuose, nurodoma konteinerio talpa litrais. Augalams esantiems ne konteineriuose, turi būti nurodoma ar augalas plikomis šaknimis, ar su žemių gumulu.

4. Lapuočiams krūmams ir spygliuočiams šalia konteinerio talpos nurodomas augalų aukštis ir/ar plotis.

Žemiau pateikiamos išsamesnės augalų dydžių žymėjimo rekomendacijos. Apibūdinant augalo dydį, taip pat labai svarbu įtraukti ir apibūdinimą apie esamą augalo šaknų sistemos būklę sodinimo metu. Šiam tikslui visiems augalams apibūdinti naudojami šie trumpiniai:

BG - augalas plikomis šaknimis, kitaip – be žemių gumulo. Augalus plikomis šaknimis galime sodinti tik pavasarį (neprasidėjus vegetacijos periodui) ir rudenį (pasibaigus vegetacijos periodui).

SG - augalas su žemių gumulu, t.y. augalas auginamas dirvožemyje ir sodinimui pateikiamas iškastas specialia technika su žemių gumulu, įrištu į medžiagą, kuri sulaiko žemes aplink šaknis. Tokiu būdu suformuotos šaknys yra apsaugotos nuo perdžiūvimo, nepažeidžiamos transportavimo metu, itin pailgėja galimas sodinimo laiko tarpas. Tokius augalus galima sodinti

kur kas ilgesnį laikotarpį, nei augalus plikomis šaknimis. Augalai su žemių gumulu sodinami pavasarį, visą vasarą ir rudenį.

Trumpinys Cx (*x* - konteinerio talpa litrais) naudojamas augalams, kurie auginami konteineriuose. Augalai konteineriuose, lengviau prigyja, nei augalai plikomis šaknimis, nes sodinimo metu šaknų sistema nėra pažeidžiama. Augalai konteineriuose gali būti sodinami itin ilgą laiką tarpą: pavasarį, visą vasarą ir rudenį.

Rūšiuojant augalus pagal aukštį, reikėtų atkreipti dėmesį, kad augalai rūšiuojami pagal nustatytus intervalus, pvz.: 80-100 nurodo, kad augalo aukštis nuo 80 cm iki 100 cm. Augalas 110 cm aukščio jau priskiriamas 100-125 intervalui. Šie nustatyti aukščio intervalai leidžia kur kas tiksliau aprašyti norimą matyti augalo aukštį projekte, išvengiant netikslumų, kurie pasitaiko nurodant per didelį intervalą pvz.: pageidaujamas augalo aukštis 50-100 cm. Nurodytu atveju medelynui, augalų tiekėjui yra labai sunku nusakyti kokio tiksliai dydžio augalas yra pageidaujamas, nes šis intervalas nurodo labai skirtingų dydžių augalus pvz.: spygliuotis augalas nurodytu atveju galėtų būti šių dydžių 40-50/40-60/50-60/60-70/60-80/70-80/80-90/80-100/100-125.

1. Lapuočių krūmų dydžių žymėjimai

BG - krūmas be žemių gumulo (plikomis šaknimis),

SG - krūmas su žemių gumulu,

Cx - krūmas auga konteineriuose, *x*- konteinerio talpa litrais,

Rūšiavimas pagal aukštį (cm):

15-20	40-60	150-200
20-30	60-100	200-250
30-40	100-150	250-300

Pvz.: *Cornus mas* C5 30-40 – geltonžiedė sedula, krūmas 5l konteineriuose, augalo aukštis 30-40 cm,

Berberis thunbergii 100-150 SG – Tunbergo raugerškis, krūmas 100-150 cm aukščio su žemių gumulu.

2. Medžių dydžių žymėjimai

Aprašant medžių dydžius naudojami papildomi trumpiniai kamieno apimčiai, skersmeniui, kamieno aukščiui ir medžio persodinimo skaičiui nusakyti.

Augalai medelynuose, auginami dirvožemyje yra specialiai ruošiami sodinimui, todėl kas tam tikrą laiką tarpą medelyne yra persodinami, tokiu būdu formuojamos augalo šaknys. Šalia trumpinio SG dažnai yra nurodomas augalo persodinimo medelyne skaičius ir žymimas 2xp,.....6xp.

Svarbiausias kriterijus nusakantis medžio dydį yra medžio kamieno apimtis. Medžio kamieno apimtis yra matuojama 1m aukštyje. Praktikoje dažnai pasitaiko, kad pagrindiniu kriterijumi projekte pasirenkamas augalo aukštis, deja augalo aukštis tiksliai nenusako augalo dydžio pvz. *Acer platanoides* ‚Globosum‘ 3-5 m aukščio gali būti 18-20, 25-30 ir 35-40 kamieno apimties. Taigi, ne augalo aukštis, o tik kamieno apimtis nurodo tikslų augalo dydį.

Kitas naudojamas matavimo vienetas yra medžio kamieno skersmuo, bet jis yra visiškai susijęs su medžio kamieno apimtimi, pvz.: 10-12 medžio kamieno apimtis, reiškia skersmuo atitinkamai 3-4 cm (žymima prie matmens pridėdant skersmens simbolį).

Medžių kamieno aukštis medelynuose įprastai formuojamas 220-240 cm aukščio. Tai yra standartinis kamieno aukštis medžiams, skirtiems gatvių želdinimui. Pageidaujant nestandartinio aukščio kamieno prie medžių turėtų būti nurodomas kamieno aukštis, pvz.: *Acer platanoides* ‚Globosum‘ gali būti K120, bet ir K200.

6-8, 10-12, 20-25 - medžio kamieno apimtis centimetrais (matuojama 1m aukštyje),
 BG - medis be žemių gumulo (plikomis šaknimis),
 SG - medis su žemių gumulu,
 2xp,.....6xp - nurodomas persodinimo skaičius,
 K220, K180 - medžio kamieno aukštis centimetrais,
 Cx - medis auga konteineriulyje, x- konteinerio talpa litrais,
 Ø 10-12 - kamieno skersmuo centimetrais.
 Medžių dydžių rūšiavimas pagal kamieno skersmenį ir apimtį :

Medžio kamieno apimtis, cm	Medžio kamieno skersmuo, cm
6-8	2,25-2,5
8-10	2,5-3,0
10-12	3,0-4,0
12-14	4-4,5
14-16	4,5-5
16-18	5-5,5
18-20	5,5-6
20-25	6-8
25-30	8-10
30-35	10-12
35-40	12-14
40-45	14-16

Pvz.: *Acer platanoides* ‚Columnare‘ 10-12 BG arba 10-12 – paprastasis klevas ‚Columnare‘, kamieno apimtis 10-12 cm, be žemių gumulo;

Acer platanoides ‚Globosum‘ 20-25 SG K180 4xp- paprastasis klevas ‚Globosum‘, kamieno apimtis 20-25 cm, augalas su žemių gumulu, kamienas 180cm aukščio, augalas 4 kartus persodintas;

Tilia cordata C10 6-8 – mažalapė liepa, medis 10 l konteineriulyje, kamieno apimtis 6-8 cm.

3. Spygliuočių krūmų dydžių žymėjimai

SG- su žemių gumulu,

Cx - augalas konteineriulyje, x - konteinerio talpa litrais.

Dydžių rūšiavimas pagal aukštį/plotį cm:

12-15	40-60	90-100	200-250
15-20	50-60	100-125	225-250
20-25	60-70	125-150	250-275
20-30	60-80	150-175	250-300
25-30	70-80	150-200	275-300
30-40	80-90	175-200	
40-50	80-100	200-225	

Pvz.: *Picea omorika* 200-225 SG - serbinė eglė 200-225 cm aukščio su žemių gumulu;

Juniperus horizontalis ‚Wiltonii‘ C2 20-25- gulsčiasis kadagys ‚Wiltonii‘ 2l konteineriulyje, augalas 20-25 cm pločio;

Thuja occidentalis ‚Brabant‘ C5 40-60 –vakarinė tuja ‚Brabant‘ 5l konteineriulyje, augalas 40-60 cm aukščio;

Pinus mugo var. mughus C50 80-90x90-100 - kalninė pušis var. *mughus* 50l konteineriėje, 80-90 cm aukščio ir 90-100 cm pločio.

4. Rododendrų dydžių žymėjimai

SG - su žemių gumulu;

Cx - augalas konteineriėje, x - konteinerio talpa litrais.

Rododendrų aukštis ar plotis iki 30 cm, nurodomas 5 cm intervalu, nuo 30 iki 100 cm - 10 cm intervalu, nuo 100 cm – 20 cm intervalu, nuo 200 cm – 25 cm intervalu, virš 300 cm – 50 cm intervalu. Rododendrams, kurių aukštis 80-100 cm, kartu nurodomas ir augalo plotis.

Dydžių rūšiavimas pagal aukštį/plotį cm:

12-15	40-50	80-90	150-200
15-20	40-60	80-100	175-200
20-25	50-60	90-100	200-225
20-30	60-70	100-125	
25-30	60-80	125-150	
30-40	70-80	150-175	

Rhododendron 'Catawbiense Grandiflorum' C5 30-40 - rododendras '*Catawbiense Grandiflorum*' 5l konteineriėje, 30-40 cm aukščio;

Rhododendron 'Catawbiense Grandiflorum' 100-125x125-150 SG - rododendras '*Catawbiense Grandiflorum*' 100-125 cm aukščio ir 125-150 cm pločio su žemių gumulu.

Esantys „Sodmenų kokybės reikalavimai“ visiškai neišsprendė augalų dydžių žymėjimo problemos Lietuvoje, o sukėlė dar daugiau neaiškumų šioje srityje. Pranešime pateikti augalų dydžių žymėjimai jau daugelį metų yra naudojami Europoje ir vis dažniau Lietuvoje: medelynuose, įmonėse prekiaujančiose augalais, tarp kraštovaizdžio architektų ir kitų fizinių ir juridinių asmenų. Daugiametė patirtis parodė, kad būtent ši žymėjimų sistema aiški, nepaini, tiksliai apibūdinanti augalo dydį. Vieninga augalų žymėjimo sistema itin palengvintų bendradarbiavimą visiems dalyvaujantiems želdynų projektavime ir projektų įgyvendinime. Patvirtinus augalų žymėjimo reikalavimus, kurie tapatūs su Europoje naudojamais žymėjimais būtų išvengta neaiškumų naudojantis užsienio literatūra, kur kas palengvintų tarpusavio bendradarbiavimą su kolegomis, partneriais želdinimo srityse tiek Lietuvoje, tiek ir Europoje.

Literatūra

1. Forschungsgesellschaft Landschaftsentwicklung Landschaftsbau e.v.(FLL). Gütebestimmungen für Baumschulpflanzen . Bonn, 1999.
2. Dėl sodmenų kokybės reikalavimų patvirtinimo. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas 2007 m. gruodžio 14d. Nr.D1-674. Vilnius
3. Gerd Krüssmann . Die Baumschule. Parey Buchverlag Berlin, Berlin, 1997.